

donosi podatke o dušobrižničkim osobama na Kupresu i iseljavanju katoličkih obitelji poslije 1940. god. te statistiku Kupresa po mjestima i vjeri (iako ne u postocima).

Dodatak knjizi, koji je napisao dr Krunoslav Draganović pod naslovom *Naselja i migracije na Kupresu* (strana 317—516) sasvim je ozbiljan znanstveno-istraživački rad. Polazeći od konstatacije Branislava Đurđeva, da je migracija stanovništva u Bosni i Hercegovini »problem toliko kompliciran da je potrebno ispitati većinu procesa kako su se lokalno odigrali, pa da bismo onda mogli dalje ići« (str. 318), dr Draganović želi da njegov znanstveno-istraživački rad posluži osvjetljenju tog zamršenog problema. Oslanjajući se prije svega na turske teffere iz XV i XVI stoljeća, arhivsku građu Vatikanskog arhiva, bilo onu koju je objavio Dominik Mandić (*Popis Hrvata katolika BiH* god. 1743. i 1768, Rim-Chicago, 1962), bilo neobjavljenju, te Matice pojedinih župa, a primjenjujući u istraživanju i svoju metodu (usp. strane 385—392), autor je uspio doći do veoma zanimljivih i za znanost vrlo značajnih rezultata. Iako uspješno izbjegava svaki apriorizam i moraliziranje, njemu je očito, kao i fra Miroslavu Džaji, mnogo stalo do bratske sloge svih stanovnika Kupreške visoravni. On izničito piše: »... ovoliko miješanje i ovolike krvne veze među stanovništvom raznih nacija i vjera trebale bi biti, uz ostalo, još jednim, novim razlogom međusobnog razumijevanja i ljubavi, a moćnom zaprekom širenja svake nesnošljivosti i mržnje među ravnopravnom braćom« (str. 393).

Vrlo je uvjerljiv Draganovićev dokaz da glasoviti kipar Ivan Meštrović starije potječe iz Fojnice (str. 408—409), a njegovo utvrđivanje i četvrte grupe Bunjevaca (hercegovačke grupe) predstavlja pravo znanstveno otkriće, koje unosi mnogo svjetla u ionako još neriješen problem porijekla Bunjevaca i pogotovo njihovog čisto ikavskog govora.

IVAN FUČEK, OSOBNO DOŽIVLJENO KRŠĆANSTVO, *Filozofsko-teološki institut DI, Zagreb, 1972. Str. 434.*

Rudolf Brajčić

Ova nas knjiga veseli zbog više razloga. Ona je svojevrsan komentar Duhovnih vježba sv. Ignacija u njihovu genetičko-povijesnom i biblijsko-teološkom smislu u svjetlu koncilske teologije sa svrhom njihova osuvremenjenja. Nije bilo lako našem narodu predstaviti osuvremenjenje jednog teksta koji sve do prošle godine nismo tiskom posjedovali na hrvatskom jeziku. Autor se ipak odvažio na taj posao i s uspjehom ga svladao. Da je knjigu uz analitički pregled *Duhovnih vježba* opremio i još s jednim sintetičkim pregledom, stvar bi bila još uspješnija, pogotovo s obzirom na one čitaoce koji *Duhovne vježbe* sv. Ignaciju poznaju više iz prakse nego teoretski. Ova nas knjiga veseli i radi toga što predstavlja jedan ozbiljan, zaokružen, metodički rad s područja kršćanske duhovnosti. Čini se da smo danas mnogo bolje obaviješteni o egzegi, teologiji i moralu, a da i ne govorim o religioznoj sociologiji, nego o duhovnoj teologiji, premda i religiozna sociologija, i moral, i dogmatska teologija, i egzega imaju svoj smisao u duhovnom rastu kršćanina. S radošću, dakle, pozdravljamo ovu knjigu koja nastoji moderna povijesnospasonosna, knistocentrična, pashalna i kariološka strujanja sliti u fokus nutarnje jezgre našega bića gdje se oblikuje Krist. Tim više što smo s njom dobili jedan znanstveni primjerak u našoj hrvatskoj asketskoj literaturi. Naša je asketska literatura uopće dosta čedna, znanstvena još čednija. Autor je u ovu knjigu uložio i svoje stručno teološko znanje i svoj smisao za

metodički znanstveni rad. Lakoća izražaja, jasnoća izlaganja, raznolikost stila knjigu čine svakome shvatljivom i nikome dosadnom. Kritički aparat je tako urastao u tekst knjige ili iz njega izrašta da s njim tvori gotovo živo jedinstvo.

Obično sa skepsom pristupamo knjizi kojoj je svrha osuvremenjenje jednog starog teksta. Bojimo se natezanja sa značenjem riječi i rečenica kojima se silom iznuđuje krštenju mrtvaca i prementaliziranju mumija. To je zato jer ne razlikujemo tekstove i tekstove. Drugo su takstovi strogo definirani, zatvorenog značenja, a drugo opet tekstovi otvoreni i dani u elementarnom zračanju s vječno ljudskim u sebi. Takvo je Evandjelje. O takvim tekstovima možda nije ni zgodno govoriti da ih treba osuvremeniti. Oni se osuvremenjuju time da im pristupamo mentalitetom svoga vremena, a ne da ih čitamo iz prošlih stoljeća. Pod nebom našega »danas« oni govore upravo nama, i to ne svojom periferijom nego svojom jezgrom, kao da su za nas pisani. Ne bih htio umanjiti autorove zasluge, ali, da mu je odlično uspjelo projicirati bogati svijet *Duhovnih vježba* u našu današnju humano-teološko-asketsku situaciju, mora zahvaliti i samom tekstu *Duhovnih vježba* koji u sebi nosi vječno ljudsko i vječno kršćansko. U tome bi bio još više uspio da je, uz identifikiranje dogmatsko-asketskog sadržaja *Duhovnih vježba* sa sadržajem naše pokonciilske soteriologije pod različitim aspektima, iskoristio i vječna čovjekova egzistencijalna stajališta kako se ona danas očituju u »odvažnosti da budem« (*Mut zu Sein*) i u »novom odnosu prema svijetu« (*Ein neues Verhältnis zur Welt*). No uza sve to, spontanost osuvremenjenja u knjizi je nazočna od početka do kraja. Knjiga je pak u cjelini veće ostvarenje nego što bismo mogli u našim prilikama očekivati.

POVIJEST I REFLEKSIJA

Frano Maroević, *Car Dioklecijan*, Dramska biblioteka »Scena«, Zagreb 1970.

Dragi Džinbeg

Nije teško u povijesti uočiti bitne odrednice ljudskog bića, u kojima čovjek, uza sve promjene tijekom stoljeća, očituje u stvari svoj ljudski svemir varljivog etosa od najiskrenije plemenitosti do skrajnje okrutne i istodobno prevrtljive pakosti. Taj ljudski svijet unutrašnjih zbivanja, ozaren u mržnji i ljubavi, bio je često predmetom dramske umjetnosti. On je zapravo pokretač i sadržaj scene. Taj unutarnji svijet nemira i slutnje plete u stvari same događaje i pretvara ih u povijesna zbivanja.

Taj svijet ljudske intime — i u svezi s tim svijet ljudske povijesti sa svojim vječno nazočnim scenama nasilja i nevinosti — tkaje potku i plete niti ove scenske radnje. Po svojim okvirima povijesna, ova Maroevićeva tragedija odražava u biti lice i naličje čovjekove psihe kroz presjek ljudske historije, simbolizira povijesnog čovjeka i njegove antagonizme, veličinu i bijedu njegovih težnja i nadanja novih pobjeda.

Potka ove tragedije i nosioci događaja nisu toliko lica i zbivanja koliko misli i refleksije. Oštrica ljubavi i mržnje, antagonizmi naše povijesti progovaraju »između redaka«. Čovjek spontano otkriva da se u Maroevićevim scenama skrivaju jetki sukobi i nemili događaji dugih povijesnih razdoblja. Podlost i nasilje upadno su slični sami sebi. Lako ih je prepoznati.

»Bol onih koji su nasilno patili, i još pate protiv svoje volje, za tuđu korist i slavu, ne prolazi ne nestaje, već živi i dalje u srcima dobrih i plemenitih... tu bukt i plamsa dok ne sagori u osvetil! Često su mrtvi jači i pogibeljniji